מתוך הקדמת המחבר: ועיניכם תראינה בנים בני בנים כשתי לי זתים סביב לשלחנם,
תכמים ונבונים, ובתים מלאים כל טוב, גם עושר גם כבוד לא יסופו מזרעכם

גליון

זרע שמשון המבואר

פרשת ויחי

אותיות ד · ה · טו

דרוש מתוך הספר המסוגל 'זרע שמשון' שחברו הגאון המקובל
האלוקי חסידא קדישא רבנו **שמשון חיים** ב"ר
נחמן מיכאל נחמני זלה"ה
מח"ס 'זרע שמשון' ו'תולדות שמשון'
שחי לפני כ-300 שנה בתקופת ה'אור החיים' ומקום קברו לא נודע
והבטיח שהלומד בחידושיו וספריו יזכה לישועות בבני חיי ומזוני
נלב"ע ו' אלול תקל"ט

דרוש מנוקד ומבואר בתוספת ציונים והארות
יו"ל על ידי מוסדות זרע שמשון
שע"י האיגוד העולמי להפצת תורת זרע שמשון

יו"ל ע"י האיגוד העולמי
להפצת תורת
"זרע שמשון"

לקבלת הגליון נא לשלוח למייל:
zera277@gmail.com

ארה"ב

הרב מנחם בנימין פאשקעס
ZERA SHIMSHON
C/O B PASKESZ 1645 48 ST
BROOKLYN NY 11204
347-496-5657
mbpaskesz@gmail.com

ארה"ק

הרב ישראל זילברברג
05271-66450

ניתן לשלוח תרומות והנצחות
לזכות ולע"נ ולקחת חלק בהוצאות
והפצת הגליונות והספרים.

ניתן להפקיד בבנק מרכנתיל (17) סניף 635
מספר חשבון 7171303028 ע"ש זרע שמשון,
כמו כן ניתן לתרום בכרטיס אשראי

וזכות הצדיק ודברי תורתו הקדושים יגן מכל
צרה וצוקה, ויושפע על הלומדים ועל המסייעים
בני חיי ומזוני וכל טוב סלה
כהבטחתו
בהקדמת ספריו.

הוצאת והפצת קונטרס
'זרע שמשון המבואר'
נתרם
לעילוי נשמת

אבי היקר
אברהם בן אסתר כהן ז"ל
נלב"ע י"ב תשרי תש"פ
ת.נ.צ.ב.ה.

הוקדש ע"י בנו
זכות המחבר יעמוד לו
להצלחה ולברכה
בכל משאלות לבו ובכל צרכיו

לשותפות של ברכה בכל עת
מוקד זרע שמשון
ארץ ישראל 02-80-80-500
ארה"ב 347-496-5657

הודעה ובקשה!

השתדלנו להעמיק בדברי רבנו ולבארם כראוי עד היכן שמשגת ידינו, אולם דברי רבנו עמוקים מני ים ואין בכוחנו כלל להתגדר ולומר שהשגנו את עומק דבריו ודעיוניו, ובודאי לא לקבוע בכתה שנכתב שזה הפירוש המוחלט בדבריו, ולכן אנו פונים אל כל הלומדים הי"ו, שבאם תמצאו דברים שאינם כראוי ואינם עולים בקנה אחד עם דברי חז"ל או רבותינו הקדמונים, בודאי לא על דבינו הקדוש זי"ע יהיה תלונתכם כי אם עלינו, ובקשתנו שטוחה לפני מהלומדים אשר יבין ומצא פירושים ודרכים יותר ראויים בהבנת דברי רבינו, אנא ממנו שימציאם לידינו בכדי שנוכל לתקנם ולשלבם במהדורות הבאות, ובזה יהיה חלקו עמנו בזיכוי הרבים.

כמו כן נשמח לקבל הערות והארות לשיפורים מכל סוג שהוא לתועלת הלומדים,
וכן באם תמצאו טעות ושגיאה מכל סוג שהוא, אנא תיידעו אותנו על כך ותבואו על הברכה.

פָּרָשַׁת וַיְחִי

ד

פָּסוּק (בראשית מז, כט) ״שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יֶרֵכִי, פֶּרֶשׁ רַשִׁ״י, וְהִשְׁבַּע לִי. קָשֶׁה, לָמָּה יוֹסֵף לֹא נִשְׁבַּע לוֹ מִיָּד, לוֹ מִיָּד שֶׁאָמַר לוֹ ״שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת שֶׁהֶצְרַךְ יַעֲקֹב לַחֲזֹר לוֹמַר לוֹ (שם פסוק לא) ״הִשָּׁבְעָה לִי״. וְאִם תֹּאמַר שֶׁיּוֹסֵף נִשְׁבַּע

פָּסוּק שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יֶרֵכִי, פֶּרֶשׁ רַשִׁ״י וְהִשְׁבַּע לִי, אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כִּדְבָרְךָ וְכוּ׳

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

ד

שבועת יוסף הוצרכה להבטיח ליעקב להעלותו ולקברו בארץ ישראל

דקדוקים בשבועת יוסף ליעקב

על הַפָּסוּק (בראשית מז, כט)[א] **״שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יֶרֵכִי, פֶּרֶשׁ רַשִׁ״י, וְהִשְׁבַּע לִי. ומה שביקש ממנו לשים ידו תחת ירכו, היה כדי שתהיה השבועה בנקיטת חפץ[ב]. וְקָשֶׁה - יש להקשות על מה שפירש רש״י, שמה שאמר יעקב ״שים נא״, הוא לצורך שבועה, לָמָּה יוֹסֵף לֹא נִשְׁבַּע לוֹ מִיָּד שיקברנו בארץ ישראל, אלא אמר לו בלי שבועה ״אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כִּדְבָרְךָ״ (שם מז, ל)[ג], עד שֶׁהֶצְרַךְ יַעֲקֹב לַחֲזֹר וּלוֹמַר לוֹ** (שם מז, לא)[ד] **״הִשָּׁבְעָה לִי״, שאז נשבע לו, וככתוב** (שם) **״וַיִּשָּׁבַע לוֹ״[ה].**

וְאִם תֹּאמַר לתרץ ולפרש, שֶׁיּוֹסֵף נִשְׁבַּע לוֹ מִיָּד כשֶׁאָמַר לוֹ יעקב ״שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יֶרֵכִי״, ומה שכתוב שאמר לו ״אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה

ציונים ומקורות

א. לשון הפסוק, ״וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוּת וַיִּקְרָא לִבְנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל נָא תְקַבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם״. **ב.** כמו שפירש רש״י בפרשת חיי שרה (בראשית כד, ב), לפי שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה, כגון ספר תורה או תפילין, והמילה היתה מצוה ראשונה לו, ובאה לו על ידי צער, והיתה חביבה עליו ונטלה, ע״כ. **אמנם בכבור שור** (פסוק כט) ביאר, ששימת יד יוסף תחת ירך יעקב, לא היתה לשם שבועה, וזה לשונו, ״שים נא ידך תחת יריכי״, השתעבד לכך, להיות נתון תחת רגלי לכך. וכן כתב עוד להלן (פסוק לא) ״ויאמר השבעה לי״, נראה עתה ש׳שים נא ידך תחת ירכי׳ אינו על דרך שבועה, אלא על דרך להיות משועבד לו, כמו שפירשתי, שלאחר שהודה להיות תחת יריכו, אמר לו: ״השבעה לי״, ע״כ. **והחזקוני** (פסוק כט) פירש, ״שים נא ידך תחת ירכי״, זאת לפנים בישראל, דוגמת תקיעת כף היא, ע״כ. הרי שגם לדעתו לא היתה זו שימת יד לשם שבועה, כמו שהיה אצל אליעזר. **ג.** לשון הפסוק, ״וְשָׁכַבְתִּי עִם אֲבֹתַי וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתַּנִי בְּקִבְרָתָם וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כִּדְבָרֶךָ״. **ד.** לשון הפסוק, ״וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִי וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה״. **ה.** פירוש, לפי צד זה, מה שאמר יוסף ״אנכי אעשה כדבריך״, היינו בלי שבועה. וכך מבואר ברמב״ן (בראשית מז, לא), ובאור החיים (שם מז, כ). וראה עוד להלן. **בתרגום יונתן** [על פי פירוש כתר יונתן] כתב, שבגלל שהוא בנו לא שם ידיו תחת

יֵרְכִי', אִם כֵּן, לָמָּה חָזַר יַעֲקֹב לוֹמַר 'הַשְׁבָּעָה לִי', תֵּרֵי שְׁבוּעוֹת לָמָּה לִי.

וְעוֹד קָשֶׁה, שֶׁמִּתְּחִלָּה יַעֲקֹב אָמַר 'שִׂים נָא' לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה (ראה ברכות ט, א), כְּאִלּוּ מְבַקֵּשׁ הַדָּבָר מֵאִישׁ נָכְרִי דֶּרֶךְ מְצִיאַת חֵן. וְאַחַר שֶׁאָמַר יוֹסֵף (שם פסוק ל) 'אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כִּדְבָרֶךָ', אָז אָמַר לוֹ בִּלְשׁוֹן צִוּוּי 'הַשְׁבָּעָה לִי', כְּמוֹ שֶׁהוּא דֶּרֶךְ הָאָב לְצַוּוֹת בְּמִצְרַיִם, וְאֵין דֶּרֶךְ הָאָב לְצַוּוֹת לִבְנוֹ. וְעוֹד קָשֶׁה, שֶׁתֹּבַת 'לִי' מְיֻתֶּרֶת.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמִּתְּחִלָּה לֹא הָיָה יָכוֹל יַעֲקֹב לְצַוּוֹת לְיוֹסֵף בְּצִוּוּי גָּמוּר שֶׁלֹּא יִקְבְּרֵהוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁהֲרֵי לָאו בְּדִידֵיהּ דְּיוֹסֵף תַּלְיָא מִילְּתָא, דְּדִילְמָא פַּרְעֹה לֹא יִתֵּן לוֹ רְשׁוּת לְקָבְרוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא אַדְּרַבָּא, יִרְצֶה שֶׁיִּקְבְּרוּהוּ בְּמִצְרַיִם, וְאֵין דֶּרֶךְ הָאָב לְצַוּוֹת לִבְנוֹ

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

כִּדְבָרֶךָ', היינו שמיד נשבע לו כן, וכמו שביקש יעקב ממנו, **אִם כֵּן**, יש לתמוה **לָמָּה** אחרי שכבר נשבע כששם ידו תחת ירכו, **חָזַר יַעֲקֹב לוֹמַר** לו שוב 'הַשְׁבָּעָה לִי', וביקש ממנו שבועה נוספת, **שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת** על דבר אחד, **לָמָּה לִי**.

וְעוֹד קָשֶׁה - יש להקשות, **שֶׁמִּתְּחִלָּה יַעֲקֹב אָמַר** ליוסף (שם מז, כט) **'שִׂים נָא יָדְךָ** תַּחַת יֵרְכִי', שהוא לְשׁוֹן **בַּקָּשָׁה**, כמבואר בגמרא (ברכות ט, א)[1], ומשמע מכך שכְּאִלּוּ יעקב **מְבַקֵּשׁ הַדָּבָר** בלשון בקשה **מֵאִישׁ נָכְרִי** - זר, **דֶּרֶךְ מְצִיאַת חֵן**, וכמו שאמר לו (שם מז, כט) 'אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ', ולא כמי שמצוה לבנו המחוייב לשמוע בקולו, שיעשה בשבילו איזה דבר[2]. וְאילו **אַחַר שֶׁאָמַר** לו יוֹסֵף **'אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כִּדְבָרֶךָ'** (שם מז, ל), **אָז אָמַר** לוֹ יעקב **בִּלְשׁוֹן צִוּוּי 'הַשְׁבָּעָה לִי', כְּמוֹ שֶׁהוּא דֶּרֶךְ הָאָב לְצַוּוֹת לִבְנוֹ** שהוא חייב לשמוע בקולו.

וְעוֹד קָשֶׁה על מה שאמר יעקב 'השבעה לי', **שֶׁתֹּבַת 'לִי'** היא **מְיֻתֶּרֶת**, שכיון שנתפרש בפסוק הקודם על מה ישבע, היה לו לומר ליוסף רק 'השבעה'[3].

השבועה הראשונה היתה
שיוסף רק ישתדל כך אצל פרעה

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמִּתְּחִלָּה לֹא הָיָה יָכוֹל יַעֲקֹב לְצַוּוֹת לְיוֹסֵף בְּצִוּוּי גָּמוּר שֶׁלֹּא יִקְבְּרֵהוּ בְּמִצְרַיִם, אלא יעלהו לארץ ישראל, **שֶׁהֲרֵי לָאו בְּדִידֵיהּ דְּיוֹסֵף תַּלְיָא מִילְּתָא** - הדבר אינו תלוי בדעתו של יוסף לבדו, אם יוכל לקברו בארץ ישראל, **דְּדִילְמָא - כי שמא פַּרְעֹה לֹא יִתֵּן לוֹ** - ליוסף **רְשׁוּת לְקָבְרוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא אַדְּרַבָּא, יִרְצֶה שֶׁיִּקְבְּרוּהוּ בְּמִצְרַיִם, וְאֵין דֶּרֶךְ הָאָב לְצַוּוֹת**

ציונים ומקורות

יריכו להשבע לו, אלא אמר 'אנוכי אעשה כדבריך'. וכן כתב **בהעמק דבר**, שעל כן אמר לו, 'אנכי' לפי ערכי די הבטחתי אשר אעשה כדברך. וראה עוד **במלבי"ם**, טעם שלא נשבע לו מיד, להראות שאף שאינו אנוס מחמת השבועה, יעשה כדברי יעקב.

1. לשון הגמרא, אין נא אלא לשון בקשה.
2. וכבר עמד על זה **בהדר זקנים** על התורה, ופירש, 'שים נא ידך תחת ירכי', אין נא אלא לשון בקשה, כלומר, אל תקפיד על שאני שואל ממך שבועתך תחת ירכי, כי הנשבע צריך ליטול בידו חפץ של מצוה.
3. וכן הקשה **באלשיך** (פסוק כט, קושיא ח), וזה לשונו, כי הלא בכלל אומרו 'אנכי אעשה כדבריך' הוא שישים ידו תחת ירכו וישבע לו, ואם כן, למה אמר שנית 'השבעה לי'. וגם, מלת 'לי' ומלת 'לו'

בְּצִוּוּי גָּמוּר מַה שֶּׁתָּלוּי בְּדַעַת אֲחֵרִים. וְלָכֵן אָמַר לוֹ בִּלְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, שִׁישְׁבַּע לוֹ לַעֲשׂוֹת כָּל מַאֲמַצֵּי כֹּחוֹ לְהִשְׁתַּדֵּל עַל זֶה כְּדֵי שֶׁפַּרְעֹה יִתֵּן לוֹ רְשׁוּת.

וְיוֹסֵף הֵשִׁיב ׳אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כִּדְבָרֶךָ׳, וְהָיָה לוֹ לוֹמַר רַק ׳אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה׳, וְתוּ לֹא. אֶלָּא כְּדְּ רָצָה יוֹסֵף לִרְמֹז לְיַעֲקֹב, שֶׁהַדָּבָר יִהְיֶה כִּדְבָרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁדִּבֵּר בִּלְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, לְפִי שֶׁהַדָּבָר תָּלוּי בְּדַעַת פַּרְעֹה. אֲבָל אִם פַּרְעֹה לֹא יִרְצֶה לִתֵּן לוֹ הָרְשׁוּת, אֵין כָּאן מָקוֹם לְהִשְׁתַּבַּע לַעֲשׂוֹת כָּל מַאֲמַצֵּי כֹּחוֹ, שֶׁאֵינוֹ מִן הַדִּין לְהַרְבּוֹת הַפְּצָרוֹת לְמֶלֶךְ, וְהַשְׁבוּעָה תִּהְיֶה בְּטֵלָה מֵעִיקָּרָא.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

לְבֵנוֹ בְּצִוּוּי גָּמוּר לעשות מַה - דבר שֶׁאינו תלוי רק בדעת הבן אם לעשותו אם לא, אלא הוא תָּלוּי גם בְּדַעַת אֲחֵרִים, שהרי אין בידו לעשות כן אם לא יסכימו האחרים שיעשה כן.

וְלָכֵן אָמַר לוֹ ׳שִׂים נָא׳ בִּלְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, שִׁישְׁבַּע לוֹ רק לַעֲשׂוֹת כָּל מַאֲמַצֵּי כֹּחוֹ לְהִשְׁתַּדֵּל עַל זֶה הרבה אצל פרעה, ולהפציר בו, כְּדֵי שֶׁפַּרְעֹה יִתֵּן לוֹ רְשׁוּת, אך לא ציוה עליו להשבע לו באופן מוחלט שיקברנו בארץ ישראל.

וְיוֹסֵף הֵשִׁיב ונשבע, ׳אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כִּדְבָרֶךָ׳, ולכאורה קשה שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר בשבועתו רַק ׳אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה׳, וְתוּ לֹא - ולא יותר מכך, שמזה היה משמע שיוסף נשבע לאביו לעשות כמו שביקש, והיינו שישתדל ויתאמץ בכל כוחו על ענין זה. אֶלָּא בודאי כְּדְּ רָצָה יוֹסֵף לִרְמֹז לְיַעֲקֹב, במה שהוסיף לומר ׳כִּדְבָרֶךָ׳, שֶׁאכן הַדָּבָר - השבועה יִהְיֶה ׳כִּדְבָרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב׳, שֶׁדִּבֵּר בִּלְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, לְפִי שֶׁהַדָּבָר תָּלוּי בְּדַעַת פַּרְעֹה, ועל כן גם הוא נשבע לו רק שיבקש מעט אצל פרעה להרשות לו לקברו בארץ ישראל[ט].

אֲבָל אִם פַּרְעֹה לֹא יִרְצֶה לִתֵּן לוֹ הָרְשׁוּת אחרי בקשה מועטת זו, אֵין כָּאן מָקוֹם לְהִשְׁתַּבַּע לַעֲשׂוֹת כָּל מַאֲמַצֵּי כֹּחוֹ ולהפציר הרבה אצל פרעה על ענין זה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מִן הַדִּין לְהַרְבּוֹת הַפְּצָרוֹת לְמֶלֶךְ. וְהַשְׁבוּעָה שנשבע יוסף ליעקב, תִּהְיֶה בְּטֵלָה מֵעִיקָּרָא, כלומר, שאם יוסף יבקש מעט מפרעה ולא יצליח בכך, ויקבור את יעקב במצרים, לא יהיה נחשב לו שעובר על השבועה, ואף שלא נשתדל הרבה אצל פרעה כפי שביקש יעקב, לפי שהוא נשבע רק לבקש מעט מפרעה על ענין זה ולא יותר מכך, והרי קיים דברו.

בשבועה השניה הבטיחו שיקברהו בארץ ישראל

וְכיון שראה יעקב שיוסף נשבע לו רק שיבקש מעט אצל פרעה על ענין הקבורה בארץ ישראל, לפי שהוא חושש להשתדל הרבה ולהפציר בו על כך, וכפי שהבין ממה שדיבר יעקב אליו בלשון בקשה,

ציונים ומקורות

שתיהם מיותרות. עיי״ש תירוצו.

ט. בספורנו כתב לפרש, ׳אנכי׳ מצד עצמי, ׳אעשה כדברך׳ בכל

וְלָכֵן אָמַר לוֹ יַעֲקֹב 'הִשָּׁבְעָה לִי' לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה, שֶׁאָז לֹא יוּכַל פַּרְעֹה לְמָאֵן, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ זַ"ל (סוטה לו, ב) עַל פָּסוּק (בראשית ג, ו) 'וַתֵּרֶא וְקִבֵּר אֶת אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ'. וְזֹאת הַשְּׁבוּעָה הוּא הַתִּקּוּן וְהָעֵצָה שֶׁנָּתַן לְיוֹסֵף, כְּדֵי שֶׁפַּרְעֹה יִהְיֶה מֻכְרָח לִתֵּן לוֹ רְשׁוּת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ זַ"ל.

זָרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

לָכֵן, אָמַר לוֹ יַעֲקֹב ליוסף בפעם השניה בלשון ציווי, 'הִשָּׁבְעָה לִי' לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה, היינו שתבטיחני לקבור אותי בארץ ישראל, ולא רק לבקש בקשה מועטת על כך אצל פרעה, שֶׁאָז אפילו אם יוסף יבקש מפרעה על כך אפילו פעם אחת, לֹא יוּכַל פַּרְעֹה לְמָאֵן ולא להרשותו לקברו שם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רבותינו זַ"ל בגמרא (סוטה לו, ב)[א] עַל הַפָּסוּק (בראשית נ, ו) 'עֲלֵה וּקְבֹר אֶת אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ', שרק לפי שהשביע יעקב את יוסף, הרשה פרעה ליוסף לקברו בארץ ישראל, מפני שאם ימאן להרשות לו לעשות כפי שהשביעו יעקב, ויצוה ליוסף להשאל על השבועה ולהתירה, יאיים עליו יוסף שישאל גם הוא על השבועה שנשבע לפרעה, שלא יגלה שהוא מכיר בלשון הקודש, ואילו פרעה אינו מכיר בלשון זו, שזה בזיון גדול לפרעה, שיוודע לכל שהמשנה למלך חכם הוא יותר מהמלך. ולפי שפרעה לא ירצה שיוסף יגלה דבר זה, ירשה לו לקבור את אביו בארץ ישראל כפי שנשבע, ולא יצטרך להשאל על השבועה שנשבע ליעקב ולהתירה, כדי שלא ישאל גם על השבועה שנשבע לפרעה אודות ידיעתו בלשון הקודש.

וְנמצא שׁוֹאֶת הַשְּׁבוּעָה שהשביע יעקב את יוסף שיבטיח לו להעלותו לארץ ישראל, ולא שישתדל בלבד, הוּא הַתִּקּוּן - ההכנה וְהָעֵצָה שֶׁנָּתַן יעקב לְיוֹסֵף, כְּדֵי שֶׁפַּרְעֹה יִהְיֶה מֻכְרָח לִתֵּן לוֹ רְשׁוּת להעלותו לארץ ישראל, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רבותינו זַ"ל[יב].

ציונים ומקורות

כחי. [א]. לשון הגמרא, בא גבריאל ולימדו [ליוסף] שבעים לשון וכו', כל לישנא דאישתעי פרעה בהדיה אהדר ליה, אישתעי איהו בלשון הקדש, לא הוה קא ידע מאי הוה אמר [בכל לשון שהיה פרעה מדבר עם יוסף, היה יוסף עונה לפרעה באותו לשון, אמנם כאשר יוסף דיבר עם פרעה בלשון הקודש לא ידע פרעה מה יוסף אומר, לפי שלא הבין פרעה את לשון הקודש]. אמר ליה, אגמרי. אגמריה ולא גמר [אמר פרעה ליוסף, למדני לשון הקודש, וניסה יוסף ללמדו, אך פרעה לא הצליח ללמדה]. אמר ליה, אישתבע לי דלא מגלית. אישתבע לו [אמר לו פרעה ליוסף, השבע לי שלא תגלה שאתה מכיר בלשון אחת שאני איני מכיר, ונשבע לו יוסף שלא יגלה]. כי אמר ליה [יוסף לפרעה] 'אבי השביעני לאמור' [לקברו בארץ ישראל], אמר ליה [פרעה ליוסף], זיל איתשיל אשבועתך [לך ותישאל על שבועתך להתירה]. אמר ליה, ואיתשלי נמי אדידך [אם כן, אני אשאל גם כן על השבועה שנשבעתי לך שלא לגלות על לשון הקודש שאני מכיר ולא אתה], ואף על גב דלא ניחא ליה [ואף על פי שלא היה נוח לפרעה שיוציאו את מיטת יעקב ממצרים], אמר ליה, 'עלה וקבור את אביך כאשר השביעך' [ולא תישאל על השבועה שנשבעת לאביך, לפי שפרעה פחד שמא ישאל גם על השבועה שנשבע לו, ויגלה שפרעה אינו מכיר בלשון הקודש כמוהו, ויתבזה]. **יא.** לשון הפסוק, 'וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֵה וּקְבֹר אֶת אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעָךְ'. **יב. אבן עזרא** (פסוק ל) שמבואר כן בקיצור לשונו. **ובאלשיך** (שם) כתב, וזה לשונו, 'על כן חזר

וּלְפִי שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר שֶׁאַף לְאַחַר הַשְׁבוּעָה פַּרְעֹה יַקְשֶׁה לִבּוֹ וְלֹא יְרֵצֶה לִתֵּן לוֹ רְשׁוּת לָקָבְרוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְנִמְצֵאת הַשְׁבוּעָה בְּטֵלָה. לְכָךְ הוֹסִיף תֵּבֶת 'לִי', כְּלוֹמַר, הִשָּׁבַע לִי, עַל דַּעְתִּי, וַאֲנִי אֵין דַּעְתִּי שֶׁתְּחוּל הַשְׁבוּעָה אֶלָּא כְּשֶׁיִּתֵּן לְךָ פַּרְעֹה רְשׁוּת, אֲבָל אִם לֹא יִתֵּן לְךָ רְשׁוּת, אֵין דַּעְתִּי לְהַשְׁבִּיעֲךָ, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא חָלָה הַשְׁבוּעָה מִתְּחִלָּתָהּ וְלֹא עָבְרָה עָלֶיהָ, וְאֵין לְךָ לְחַשֵּׁשׁ שֶׁמָּא תַּעֲבוֹר עַל הַשְׁבוּעָה[ד].

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

השבועה היתה על דעת יעקב כדי שתתבטל אם פרעה ימאן

וּלְפִי שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר, שֶׁאַף לְאַחַר הַשְׁבוּעָה, שהשביע יעקב את יוסף בפעם השניה, להעלותו ממש לארץ ישראל, מכל מקום פַּרְעֹה יַקְשֶׁה לִבּוֹ, וְלֹא יְרֵצֶה לִתֵּן לוֹ רְשׁוּת לָקָבְרוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְנִמְצֵאת הַשְׁבוּעָה בְּטֵלָה - שיוסף עבר על השבועה, והיה יעקב חושש, שמא משום כך לא ירצה יוסף להשבע לו פן יעבור עליה. לְכָךְ הוֹסִיף יעקב תֵּבֶת 'לִי', ואמר 'הִשָּׁבְעָה לִי', כְּלוֹמַר, הִשָּׁבַע לִי, כלומר, עַל דַּעְתִּי[ג], וַאֲנִי אֵין דַּעְתִּי שֶׁתְּחוּל הַשְׁבוּעָה אֶלָּא כְּשֶׁיִּתֵּן לְךָ פַּרְעֹה רְשׁוּת, אבל אם לא יתן לך רשות, אין דעתי להשביעך, ונמצא שלא חלה השבועה מתחילתה ולא עברת עליה, ואין לך לחשוש שמא תעבור על השבועה[ד].

פרעה סבור היה שהיא שבועה גמורה

ואף[ט] שהשבועה השניה היתה על דעת יעקב, והיתה מתבטלת אם לא יוכל יוסף לקיימה, אֲבָל מכל מקום לְעֵין כל הָעוֹלָם, וגם פרעה בכלל, היה נראה שהשבועה הִיא שְׁבוּעָה גְּמוּרָה, ולא היתה על דעת יעקב. וְלכן כְּשֶׁאָמַר לוֹ פַּרְעֹה ליוסף, זִיל אִיתְשַׁיל אַשְׁבוּעָתָךְ - לך והשאל על השבועה שנשבעת לאביך להעלותו ולקברו בארץ ישראל, ותוכל לקברו במצרים, איים עליו יוסף, וְאָמַר לֵיהּ, אם כן שאתה מכריחני להשאל על השבועה שנשבעתי לאבי, אִיתְשַׁיל נַמֵּי אַדִּידָךְ וְכוּ' אֶלָּא כְּשֶׁיִּתֵּן לְךָ פַּרְעֹה רְשׁוּת, אֲבָל הַשְׁבוּעָה בְּטֵלָה מֵעִקָּרָא לְעֵין הָעוֹלָם הִיא שְׁבוּעָה גְּמוּרָה. וּכְשֶׁאָמַר לוֹ פַּרְעֹה, זִיל אִיתְשַׁיל אַשְׁבוּעָתָךְ, אָמַר לֵיהּ, אִיתְשַׁיל נַמֵּי אַדִּידָךְ וְכוּ' דְּסוֹטָה (שם).

ציונים ומקורות

ואמר 'השבעה לי', כלומר, כמו שנשבעת לזולתי הוא פרעה, השבע גם לי. והוא מטעם הנזכר לעיל, פן ימאן פרעה, ויודה על ידי שבועה זו פן יעבור גם שבועתו, כמדובר למעלה. ואז הבין יוסף בדברים, וישבע לו גם הוא.

ג. גם **באור החיים** (שם) ביאר שפירוש 'השבעה לי', הוא כמו על דעתי. אך פירש הענין באופן אחר, עיי"ש.

ד. יש לדקדק לפי פירושו של רבינו, מדוע יעקב לא ציוהו מיד בתחילה שישבע לו, ובכך יהיה בזה עצה כנגד פרעה. ונראה שהטעם לכך הוא בסברת רבנו בתחילת דבריו שאין הדרך לאב לצוות את בנו על דבר שאין תלוי בו, והיות שאין זה ודאי שיוכל לעשותו, לכן נמנע מלהשביעו על כך באופן של ציווי, כיון שאין הדבר מוחלט שתועיל כנגד פרעה, וכמו שכתב רבנו שיתכן שפרעה יקשה את לבו, לכך היה סומך יעקב על כך שאם יוסף יפציר הרבה, יצליח לעשות כבקשתו. אולם מאחר שראה יעקב שיוסף אינו מסכים להפציר הרבה רק מעט, היה מוכרח יעקב לדבר אליו בלשון ציווי ממש ולהשביעו על כך, כי בכך יהיה בזה גם עיצה להכריח את פרעה אף כשיבקש ממנו פעם אחת.

ט. רבינו מתרץ כאן מה שקשה לכאורה, שאם באמת היתה השבועה על תנאי, ואם לא היה

פָּסוּק וְעָשִׂיתָ עָמְדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת, פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י חֶסֶד שֶׁעוֹשִׂים עִם הַמֵּתִים הוּא חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת שֶׁאֵינוֹ מְצַפֶּה לְתַשְׁלוּם גְּמוּל וכו'

ה

פָּסוּק (בראשית מז, כט) 'וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת', פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י, 'חֶסֶד וֶאֱמֶת', חֶסֶד שֶׁעוֹשִׂים עִם הַמֵּתִים הוּא חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת, שֶׁאֵינוֹ מְצַפֶּה לְתַשְׁלוּם גְּמוּל.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

- אשאל גם על השבועה שנשבעתי לך שלא אגלה שאני מכיר בלשון הקודש ולא אתה, ומתוך שפרעה פחד שמא יתגלה בזיונו שיוסף יותר חכם ממנו, הוכרח להרשות לו להעלות את יעקב לארץ לישראל, כְּדְאָמְרִינַן בגמרא בְּפֶרֶק קַמָּא דְּסוֹטָה (שם)[טז].

ה

יוסף קיבל שכר עבור הטירחא היתירה בקבורת יעקב

דקדוק בדברי רש"י שיוסף עשה חסד עם אביו בלא תשלום גמול

בְּפָסוּק (בראשית מז, כט)[יז] **'וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת', פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י[יח], 'חֶסֶד וֶאֱמֶת, חֶסֶד שֶׁעוֹשִׂים בְּנֵי אָדָם עִם הַמֵּתִים בְּעִנְיְנֵי קְבוּרָתָם, הוּא חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת** - חסד גמור, לפי שֶׁזֶּה שעושה חסד עם המת ומתעסק בקבורתו, אֵינוֹ מְצַפֶּה לְתַשְׁלוּם גְּמוּל מן המת על המעשה שעשה, שהרי אין ביכלתו של המת לשלם לו גמולו, והוא מתעסק בו לשם מצות גמילות חסד בלבד[יט].

ציונים ומקורות

יכול לקיימה היתה בטילה למפרע, אם כן, שוב לא יחשוש פרעה למאן ליוסף, שהרי באופן זה השבועה בטילה. על כן מתרץ רבינו, שהתנאי לא היה ידוע לפרעה. **טז.** סיכום: מתחילה ביקש יעקב מיוסף שישבע לו שיתאמץ הרבה אצל פרעה, ויפציר בו להרשותו לקברו בארץ ישראל, אבל לא שבועה מוחלטת לקברו שם אף נגד רצון פרעה. ולכך נאמרה בקשת שבועה זו בלשון 'נא' שהוא לשון בקשה, ולא בלשון ציווי. אמנם יוסף לא רצה להשבע כן, לפי שאינו מדרך הארץ להשתדל הרבה אצל המלך, ולכן נשבע לו רק שיבקש מעט מפרעה לקבור את אביו בארץ ישראל. ולפיכך הוצרך יעקב לחזור ולהשביע את יוסף בשבועה מוחלטת ובלשון ציווי שיקברנו בארץ ישראל, כדי שיוסף יוכל לאיים על פרעה, שאם יכריחנו להשאל על שבועתו ולהתירה, הוא ישאל גם על השבועה שנשבע לו שלא יגלה שהוא מכיר בלשון הקודש ולא פרעה. אמנם, לפי שיעקב חשש שמא גם כשיאיים עליו יוסף כן, לא ירשה לו פרעה להעלותו למצרים ונמצא שיעבור על השבועה, ואולי מחמת חשש זה לא ירצה יוסף להשבע, על כן תלה יעקב את השבועה בדעתו, ואמר לו 'השבעה לי' כלומר, על דעתי, שדעתו היתה להשביעו רק בתנאי שפרעה יתרצה לכך, ואם לא יתרצה יתגלה למפרע שהשבועה לא חלה. אך מכל מקום לא רצה יעקב שתנאי זה יתגלה, רק שפרעה ושאר האנשים יחשבו שהשבועה היא בלי תנאי, כדי שיוכל יוסף לאיים על פרעה וכנ"ל. **יז.** לשון הפסוק 'וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוּת וַיִּקְרָא לִבְנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל נָא תְקַבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם'. **יח.** וכן הוא במדרש (ב"ר צו, ה) 'ועשית עמדי חסד ואמת', וכי יש חסד של שקר, שהוא אמר 'חסד ואמת' למה כן, משל הדיוט אומר, מית בריה דרחמך טעון, מת רחמך פרוק. אמר לו, אם תעשה לי חסד לאחר מיתתי, הוא חסד של אמת, אל נא תקברני במצרים. **יט.** כלומר, אבל החסד שעושים עם החיים אינו של נקרא 'חסד של אמת', לפי שזה שעושה את החסד, אינו עושהו רק לשם חסד גמור, אלא מחשב בדעתו שמא יצטרך הוא לאיזה חסד מהאדם שהוא עכשיו עושה לו את החסד.

הַקְּשׁוּ הַמְפָרְשִׁים, שֶׁהֲרֵי רַשִׁ"י עַצְמוֹ כָּתַב לְקַמָּן עַל פְּסוּק (שם מח, כב) ׳וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל אַחֶיךָ׳, לְפִי שֶׁאַתָּה טוֹרֵחַ לְהִתְעַסֵּק בִּקְבוּרָתִי, וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לְךָ נַחֲלָה שֶׁתִּקָּבֵר בָּהּ, עכ"ל. אִם כֵּן, אֵינוֹ עוֹד חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת, שֶׁהֲרֵי שִׁלֵּם לוֹ גְּמוּלוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ נַחֲלָה. וְעַיֵּן **בְּרַא"ם** (שם) **וּבִיפֵה תֹּאַר** (השלם, ב"ר צו, ה).

וְנִרְאָה לוֹמַר, שֶׁיַּעֲקֹב לֹא צִוָּה לְיוֹסֵף, אֶלָּא שֶׁלֹּא יִקְבְּרֵהוּ בְּמִצְרַיִם. אֶלָּא שֶׁיּוֹסֵף רָצָה לְהוֹסִיף עַל הַמִּצְוָה, וְלִהְיוֹת הוּא עַצְמוֹ מִתְעַסֵּק בִּקְבוּרָתוֹ, וּכְדִלְקַמָּן בְּסָמוּךְ (אות ו). וְנֶגֶד מַה שֶׁהִכְבִּיטוּהוּ שֶׁלֹּא יִקְבְּרֵהוּ בְּמִצְרַיִם, זֶה הָיָה

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

וְהַקְּשׁוּ הַמְפָרְשִׁים[כ], שֶׁהֲרֵי רַשִׁ"י עַצְמוֹ כָּתַב לְקַמָּן עַל הַפָּסוּק (שם מח, כב)[כא] ׳וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל אַחֶיךָ׳, לְפִי[כב] שֶׁאַתָּה - יוסף טוֹרֵחַ לְהִתְעַסֵּק בִּקְבוּרָתִי, לכן וְגַם אֲנִי - יעקב, נָתַתִּי לְךָ נַחֲלָה שֶׁתִּקָּבֵר בָּהּ, ואיזו זו, זו שכם, עכ"ל, ופירוש הפסוק הוא, שהעיר שכם תינתן ליוסף, חלק אחד נוסף על חלקו עם שאר אחיו, וְאִם כֵּן, החסד שעשה יוסף עם אביו, אֵינוֹ עוֹד ׳חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת׳, שֶׁהֲרֵי יעקב בעצמו שִׁלֵּם לוֹ גְּמוּלוֹ - שנתן לו שכר על החסד שיתעסק בקבורתו, שֶׁנָּתַן לוֹ נַחֲלָה. וְעַיֵּן **בְּרַא"ם** [רבי אליהו מזרחי] על פירוש רש"י, **וּבִיפֵה תֹּאַר** (השלם, ב"ר צו, ה) שעמדו בקושיא זו, וראה בדבריהם מה שתירצו[כג].

תשלום הגמול ניתן על שהוסיף וטרח בעצמו בקבורת אביו

וְנִרְאָה לוֹמַר, שֶׁיַּעֲקֹב לֹא צִוָּה לְיוֹסֵף שהוא עצמו יתעסק בקבורתו, אֶלָּא שֶׁלֹּא יִקְבְּרֵהוּ בְּמִצְרַיִם, וישתדל אצל פרעה שיתן רשות להעלותו לארץ ישראל. אֶלָּא שֶׁיּוֹסֵף רָצָה מעצמו לְהוֹסִיף עַל הַמִּצְוָה, וְלִהְיוֹת הוּא עַצְמוֹ מִתְעַסֵּק בִּקְבוּרָתוֹ, שיוסף עצמו קבר את יעקב, וּכְדִלְקַמָּן בְּסָמוּךְ (אות ו)[כד].

וְנֶגֶד מַה שֶׁהִכְבִּיטוּהוּ יוסף ליעקב, שֶׁלֹּא יִקְבְּרֵהוּ בְּמִצְרַיִם, זֶה הָיָה ׳חֶסֶד שֶׁל

ציונים ומקורות

כ. רבנו מזכירם להלן בסמוך. **כא.** לשון הפסוק, ׳וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל אַחֶיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי׳. **כב.** לשון רש"י, ׳ואני נתתי לך, לפי שאתה טורח להתעסק בקבורתי, וגם אני נתתי לך נחלה שתקבר בה, ואי זו, זו שכם, שנאמר (יהושע כד, לב) ׳ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם׳. **כג. הרא"ם** תירץ, שבשעה שהלך יוסף לקבור את אביו, כבר קיבל ממנו את ההבטחה על שכם, ונמצא שכל העלאת יעקב וקבורתו, היו לשם חסד בלבד. ובפירוש הריב"א על התורה תירץ בשם רבינו תם, שבשעה שאמר לו כן, לא היה בדעתו לתת לו את שכם. **וביפה תואר** השלם הביא תירוץ זה, וכתב שיותר נראה לו, שאף שהיה בדעתו ליתן לו את שכם, מכל מקום לא גילה לו אז דבר זה, כדי לראות אם יוסף יקבל עליו באהבה, ולכן אמר לו שיעשה עמו ׳חסד של אמת׳, כלומר, שלא לשם תשלום גמול, ולאחר שקיבל עליו באהבה, גילה לו את מתנתו. **ובמושב זקנים** עה"ת לבעלי התוספות תירץ, שכך כוונת הפסוק, שיעקב ביקש מיוסף לעשות עמו חסד שכשעושים אותו עם שאר המתים הוא ׳חסד של אמת׳, אף שאצל יעקב לא היה זה ׳חסד של אמת׳. **בדברי דוד** להט"ז (בראשית מז) כתב, הכי קאמר יעקב, אתה לא תכוין לתשלום גמול אף על פי שאני אתן שכרך, כדרך אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, דודאי יודע העבד ההוא שיהיה לו פרס, מכל מקום, לא יהא כוונתו על זה הפרס. **כד.** להלן מבאר רבינו, שאף על פי

חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת, שֶׁלֹּא נִתַּן לוֹ שׁוּם תַּשְׁלוּם גְּמוּל.

וּכְשֶׁהָיָה יַעֲקֹב בְּסוֹף יָמָיו וְרָאָה מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק כא) 'הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם', וְרָאָה שֶׁעָתִיד יוֹסֵף לְהִתְעַסֵּק בִּקְבוּרָתוֹ, אָז אָמַר לוֹ, 'וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל אַחֶיךָ' (שם פסוק כב), בְּשִׁבְיל שֶׁאַתָּה טוֹרֵחַ לְהִתְעַסֵּק בִּקְבוּרָתִי כְּדֵי לְהַגְדִּיל כְּבוֹדִי, אַף אֲנִי אֶתֵּן לְךָ שְׁכֶם לְהַגְדִּיל כְּבוֹדְךָ, כִּדְאָמְרִינַן בַּמִּדְרָשׁ (ב״ר פה, ג) וּבְגֶמָרָא פֶּרֶק קַמָּא דְּסוֹטָה (יג, ב), שֶׁלְּפִי שֶׁנִּגְנְבוּהוּ מִשְׁכֶם, הֶצְרְכוּ לְהַחֲזִירוֹ לִשְׁכֶם. וְרָאוּי שֶׁתִּהְיֶה שָׁלוֹ לְעַמְּרֵי, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה קָבוּר בְּנַחֲלָתוֹ דַּוְקָא. שֶׁהֲרֵי

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְּבוֹאָר

אֱמֶת, שֶׁלֹּא נִתַּן לוֹ עַל כָּךְ שׁוּם תַּשְׁלוּם גְּמוּל.

וּכְשֶׁהָיָה יַעֲקֹב בְּסוֹף יָמָיו, וְרָאָה ברוח הקודש שעליו, מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם מח, כא)[כה] 'הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם', שנראה מפסוק זה, שכבר ראה יעקב אז ברוח קדשו את מה שעתיד להיות, וּבודאי רָאָה אז גם כן, שֶׁעָתִיד יוֹסֵף לְהִתְעַסֵּק בעצמו בִּקְבוּרָתוֹ, אף שלא נצטווה על כך, אָז אָמַר לוֹ יעקב ליוסף (פסוק כב), 'וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל אַחֶיךָ', כלומר, בִּשְׁבִיל שֶׁאַתָּה עתיד להיות טוֹרֵחַ לְהִתְעַסֵּק בעצמך בִּקְבוּרָתִי, כְּדֵי לְהַגְדִּיל כְּבוֹדִי[כו], על כן בשכר זאת, אַף אֲנִי אֶתֵּן לְךָ את העיר שְׁכֶם, כדי לְהַגְדִּיל כְּבוֹדְךָ, וּכִדְאָמְרִינַן בַּמִּדְרָשׁ (ב״ר פה, ג)[כז], וּבְגֶמָרָא פֶּרֶק קַמָּא דְּסוֹטָה (יג, ב), שֶׁלְּפִי שֶׁנִּגְנְבוּהוּ - אחי יוסף את יוסף, מִשְׁכֶם, הֶצְרְכוּ לְהַחֲזִירוֹ לִשְׁכֶם לאחר מותו שיקבר שם[כח], וְעל כן רָאוּי שֶׁתִּהְיֶה העיר שכם שֶׁלּוֹ לְעַמְּרֵי, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה קָבוּר בְּנַחֲלָתוֹ דַּוְקָא, לפי שעל ידי זה יתרבה כבודו[כט].

ציונים ומקורות

שיוסף לא נשא את אביו כשהעלוהו לארץ ישראל, מכל מקום הוא לבד קבר אותו, עיי״ש.

כה. לשון הפסוק, 'וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהָיָה אלקים עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם'.

כו. כמבואר בסוטה (ט, ב), שיוסף רצה לזכות לקבור את אביו, ואף שלא היה אחד מהאחים שלו גדול ממנו, שהוא מלך וחשוב מכולם, מכל מקום, רצה להתעסק בקבורת אביו, שנאמר (בראשית נ, ז), 'ויעל יוסף לקבור את אביו ויעל עמו גם רכב גם פרשים'. לפיכך זכה לכבוד גדול בקבורתו, שלא נתעסק בקבורתו אלא משה שאין גדול ממנו.

כז. לשון המדרש, 'ואת עצמות יוסף' וגו' (יהושע כד, לב), מושלים אותו למה הדבר דומה, לליסטים שנכנסו למרתף אחד של יין, נטלו קנקן אחד ושתו, הציץ עליהם בעל המרתף, אמר להם, יערב לכם, יבושם לכם, ימתק לכם, שתיתם את היין, החזירו את הקנקן למקומה. כך אמר הקדוש ברוך הוא לשבטים, מכרתם את יוסף, החזירו עצמותיו למקומן. דבר אחר, אמר להם יוסף, למקום שגנבתוני, שם תחזירוני, ע״כ. ולשון הגמרא, 'קברו בשכם', מאי שנא בשכם, אמר רב חמא ברבי חנינא, משכם גנבוהו, ולשכם נחזיר אבידתו.

כח. פירוש, מה שנקבר יוסף בשכם היה משום שמשם נגנב, אך מה שקיבל את העיר שכם לנחלה, שבזה נתרבה כבודו שנקבר בנחלתו, זה היה שכר על מה שהתעסק בעצמו בקבורת יעקב להרבות כבודו.

וּבֶאֱמֹת כָּךְ הָיָה, שֶׁאַף עַצְמוֹת הַשְּׁבָטִים עָלוּ עִם יוֹסֵף, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ זַ"ל (ב"ר ק, יא).

'וְהַשִּׁיב אֶתְכֶם' מַשְׁמַע שֶׁכָּל בָּנָיו יַחְזְרוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁיִּפָּקֵד אֶת יִשְׂרָאֵל,

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

כבודו של יוסף יהיה מרובה מכבוד השבטים כשיעלו עצמותיהם

ובזה[ל] מבואר השייכות של הפסוק (שם מח, כב) 'וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהָיָה אֱלֹקִים עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם', עם הפסוק שלאחריו 'וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל אַחֶיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי

וּבְקַשְׁתִּי'[לא], שֶׁהֲרֵי 'וְהַשִּׁיב אֶתְכֶם' מַשְׁמַע שיעקב ראה ברוח קדשו, שֶׁכָּל בָּנָיו יַחְזְרוּ לאחר מיתתם לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁיִּפָּקֵד הקב"ה אֶת יִשְׂרָאֵל[לב], ויגאלם ממצרים. וּבֶאֱמֹת כָּךְ הָיָה, שֶׁאַף עַצְמוֹת שאר הַשְּׁבָטִים עָלוּ עִם יוֹסֵף ממצרים לארץ ישראל, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רבותינו זַ"ל במדרש (ב"ר ק, יא)[לג]. אך מכל מקום, כבודו של

ציונים ומקורות

וראה **בפירוש רבינו** לפרשת בשלח (אות ה) שהרחיב לבאר ענין קבורת יוסף בשכם. **כט.** מצינו בדברי הקדמונים שהרחיבו בענין הקפידא שראוי שיהיה אדם קבור בחלקו ונחלתו, **ביפה תואר** השלם (ב"ר שם ד"ה מושלים) הביא שמצינו בגמרא (ב"ב קיב, א) שיש להקפיד שלא יהא צדיק קבור בקבר שאינו שלו, וככתוב לגבי יהושע שנקבר 'בגבול נחלתו בתמנת סרח' (יהושע כד, ל), וכן אלעזר נקבר 'בגבעת פנחס בנו' (שם כד, לג). ועיין ביפה תואר שדקדק לפי זה, מדוע הוצרך המדרש להביא משל. **במעבר יבק** (מאמר שפת אמת פ"ט) הביא ללמוד כן ממה שאמר אברהם אבינו (בראשית כג, ט) 'בכסף מלא יתננה לי'. וכתב 'ועוד, סוד תיקון העפר בעי למזבן יתיה בכסף שלים'. **ובספר החיים** לאחי המהר"ל (ח"ב פ"ח) כתב, כל אדם אפילו העני מישראל צריך שיהא הקרקע שקבור בתוכה קנוי לו בכסף, והטעם לפי שאין רשות לשום משחית להוציא את האדם מרשותו. **בתפארת ציון** (על המדרש) כתב לבאר הטעם שציוה הקב"ה לקבור את יוסף דווקא בנחלתו, מפני שארץ ישראל נחלקת לי"ב חלקים שניתנו לי"ב שבטים על פי ה', וכל חלק היה נאות לשבטו כפי הראוי לשורש נשמתו, כידוע, לכן הקפיד הקב"ה שיהיה יוסף קבור בנחלתו, שעל ידי כן תהיה מנוחתו בכבוד יותר. וראה **שדי חמד** (מערכת אבילות אות קסה), שהביא דברי האחרונים בטעם המנהג ליקח כל כל פנים דמים מועטים בעד אחוזת קבר, אף מעני שבישראל. **היוצא** מדברי רבינו, שעל עצם הקבורה בארץ ישראל לא היה ראוי ליוסף לקבל שכר, ועל כך אמר יעקב שבקשתו היא חסד של אמת. ורק על מה שהוסיף יוסף מעצמו טירחא, שהוא עצמו יתעסק בקבורה לכבודו של יעקב, על זה היה ראוי שיקבל שכר לכבודו, ולכן קיבל את העיר שכם, שעל ידי זה נתגדל כבודו שנקבר בנחלתו, והיה לו בזה שכר מדה כנגד מדה. **ל.** היינו עפ"י מה שחידש רבנו, שהשכר היה רק על כך שיוסף טרח בעצמו בקבורתו של יעקב אביו. יצויין, כי דברי רבנו דלהלן נכתבו בקיצור ממש, ויתכן שאף נחסרו כמה תיבות בדבריו, ופירשנו כפי מה שנראה כוונתו מלשונו שלפנינו. **לא. באלשיך** (פסוק כא) דקדק בכוונת הפסוק, וזה לשונו, הלא יקשה כי הנה פסוק זה היה ראוי לומר לכל בניו, ולא ליוסף לבדו. וגם פסוק שאחריו היה ראוי לאומרו בפני כל אחיו, שידעו כי מאתו נהיתה לו ירושתו. וגם, שני פסוקים אלו יראו בלתי מקושרים כלל. **לב.** הכתוב 'והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם', מתפרש לפי פשוטו, שיחזיר את צאצאיהם של השבטים לארץ ישראל. וכן פירש הרד"ק, 'אנכי מת - קרוב למיתה, ואני מצוה כי כשישיב ה' אתכם, כלומר, זרעכם אל ארץ אבותיכם, שיהיה לך חלק אחד על אחיך, ורבינו מחדש שהכוונה היא גם לשבטים ממש, שהקב"ה יחזיר את עצמותיהם. **לג.** לשון המדרש, 'וישבע יוסף את בני ישראל' וגו' (בראשית נ, כה), שומע אני מיד, תלמוד לומר 'אתכם'

וּמֹשֶׁה הֶעֱלָם מִמִּצְרַיִם, כְּדִכְתִיב (שמות יג, יט) 'וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ'. וְלָמָּה זָכָה יוֹסֵף שֶׁיִּתְעַסֵּק בּוֹ מֹשֶׁה, אֶלָּא וַדַּאי מִפְּנֵי שֶׁיּוֹסֵף זָכָה בְּעַצְמוֹת אָבִיו וְכוּ' (סוטה שם).

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

יוסף היה מרובה מכבודם של שאר השבטים, ומֹשֶׁה רבינו בעצמו, הֶעֱלָם - את עצמות יוסף מִמִּצְרַיִם, כְּדִכְתִיב (שמות יג, יט)[לד] 'וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ'[לה], וְלָמָּה באמת זָכָה יוֹסֵף שֶׁיִּתְעַסֵּק בּוֹ מֹשֶׁה בעצמו, אֶלָּא וַדַּאי מִפְּנֵי שֶׁיּוֹסֵף זָכָה - שרצה לזכות להתעסק בְּעַצְמוֹת אָבִיו וְכוּ' וטרח בעצמו בקבורתם, כמבואר בגמרא (סוטה שם)[לו]. ובשכר זאת, גם כן קיבל יוסף את העיר שכם, כדי שיקבר בנחלתו שגם בזה יתרבה כבודו. ועוד צפה יעקב אבינו באמרו 'והשיב אתכם', שאת עצמות יוסף יעלה משה רבינו עצמו.

וכך הוא פירוש הפסוקים, 'וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהָיָה אֱלֹקִים עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם', ואמנם כולכם עתידים שיעלו את עצמותיכם לארץ ישראל, אך בכל זאת כבודו של יוסף יתרבה יותר, לפי שהוא עתיד לטרוח בעצמו בקבורת יעקב אף שלא נצטווה בכך, ולפיכך הוא יקבל את שכם להיות לו לנחלה, ושם יקבר כדי להרבות כבודו, וזהו מה שנאמר מיד בפסוק שלאחריו 'וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל אַחֶיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי'.

ציונים ומקורות

כשתהיו עולין. ומנין אף עצמות של שבטים העלו עמו, שנאמר 'אתכם'. וכן בילקוט שמעוני (בשלח רמז רכז) אמרו, שכל עצמות השבטים נכנסו לארץ, ודרשו מהפסוק והעליתם עצמותי מזה 'אתכם' דייקא.

לד. לשון הפסוק, 'וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹקִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם'.

לה. ובירושלמי (סוטה פ"א ה"י) מבואר, שכל שבט ושבט העלה עצמות ראש שבטו עמו. **בנפש דוד** (להרב דוד די מודינה זצ"ל, פרשת בשלח ד"ה זוהר ויקח משה) דקדק, למה לא עסקו שבטו של יוסף בהעלאת העצמותיו, כשם שעסק כל שבט ושבט בעצמות הנוגעות לשבטו. וביאר בדרך סוד, ששניהם שייכים כאחד בבחינה אחת דז"א, ולכך לא היתה שייכת מצוה זו אלא למשה. וכתב **המהרי"ל דיסקין** זצ"ל (פרשת בשלח ד"ה ויסב), שהיות ויוסף נחלק לשני שבטים, והיות ובני ישראל היו עמוסים בביזת מצרים, חשש משה רבנו ע"ה שמא יאמרו שבט לחברו שהם יקחו עצמות יוסף, ואין זה לכבודו של יוסף, לכן לקח משה רבנו ע"ה את עצמות יוסף עמו. **ברוא דמאיר** (על הפענח רזא, פרשת בשלח סק"ח) כתב, שבתחילה לקחם משה, ואח"כ נשאום שבטו של יוסף, לקיים את השבועה שהשביעם יוסף. וראה עוד בזה **במדרש אליעזר** (פרשת בשלח סימן ד). ובדברי רבנו אנו למדים טעם מחודש ונפלא מפני מה זכה יוסף לכך, והיינו שמפני שהתעסק בקבורת אביו בעצמו כדי להרבות כבודו, משום כך נתרבה כבודו שמשה רבנו עסק בהעלאת עצמותיו.

לו. דברי הגמרא הובאו לעיל בהערה.

טו

מאמרם ז"ל תָּנָא כָּלָם לְמִלְחָמָה בָּאוּ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ כִּתְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף תָּלוּי בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב וְכוּ'

גְּמָרָא דְּסוֹטָה פֶּרֶק קַמָּא (יג, א), תָּנָא, כֻּלָּם לַמִּלְחָמָה בָּאוּ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ כִּתְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף תָּלוּי בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, נָטְלוּ כֻּלָּם כִּתְרֵיהֶם וְכוּ'.

קָשֶׁה, אִם הָיְתָה כַּוָּנָתָם לָבוֹא לַמִּלְחָמָה, כְּדֵי לְעַכֵּב קְבוּרָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב בְּאוֹתָהּ הַמְּעָרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב מַהַרְשָׁ"א (שם ח"א ד"ה ומ"ש שבאו), וְעַיֵּין שָׁם, אֵיךְ בִּשְׁבִיל זֶה נָהֶפְכָה דַּעְתָּם מִמַּה שֶׁהָיְתָה בַּתְּחִלָּה.

וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּבְלָאו הָכֵי קָשֶׁה עַל יוֹסֵף, לָמָּה הִנִּיחַ כִּתְרוֹ בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

טו.

יעקב אבינו ראוי למלכות ולא נאמרה בו מיתה

כתרו של יוסף
מנע את מלחמת האומות בבני יעקב

אמרו בגְּמָרָא דְּסוֹטָה פֶּרֶק קַמָּא (יג, א), תָּנָא[לז], כֻּלָּם - כל מלכי עשו וישמעאל ובני קטורה, לַמִּלְחָמָה כנגד בני יעקב בָּאוּ, למנוע מהם מלקבור את יעקב במערת המכפלה[לח], וּכְיוָן שֶׁרָאוּ המלכים את כִּתְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף תָּלוּי בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, נכנעו בפניהם וְנָטְלוּ כֻּלָּם את כִּתְרֵיהֶם וְכוּ', ותלאום בארונו של יעקב לכבודו.

וביאור דברי הגמרא קָשֶׁה, שאִם הָיְתָה כַּוָּנָתָם של מלכי האומות, לָבוֹא על בני יעקב לַמִּלְחָמָה, כְּדֵי לְעַכֵּב קְבוּרָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב בְּאוֹתָהּ הַמְּעָרָה - במערת המכפלה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב מַהַרְשָׁ"א (ח"א ד"ה ומ"ש שבאו), וְעַיֵּין שָׁם[לט], אם כן, אֵיךְ בִּשְׁבִיל זֶה שראו את כתרו של יוסף תלוי על גבי ארונו של יעקב, נֶהֶפְכָה דַּעְתָּם מִמַּה שֶׁהָיְתָה בַּתְּחִלָּה, וחזרו בהם מלהילחם עם בני יעקב[מ].

הנחת הכתר מורה שיעקב אבינו עודנו חי

וְיֵשׁ לוֹמַר בהקדם ישוב קושיא נוספת, דִּבְלָאו הָכֵי קָשֶׁה עַל יוֹסֵף, לָמָּה נהג באביו גינוני מלכות והִנִּיחַ כִּתְרוֹ בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְהָא כְּתִיב (קהלת ח, ח) 'אֵין שִׁלְטוֹן

ציונים ומקורות

לז. כמבואר בדברי רבנו להלן בסמוך בשם מהרש"א (סוטה יג, א ח"א ד"ה ומ"ש שבאו). לח. לשון מהרש"א, ומה שאמרו שבאו כולם למלחמה כו', מפורש בבראשית רבה עיין שם, והוא שבאו שלא יקבר יעקב במערת המכפלה כדלקמן. [וראה עוד בגמרא (סוטה יג, א) שעשו יצא לעכב את קבורת יעקב במערת המכפלה, בטענה שכבר נטל יעקב חלקו בקבורתה של לאה במערה. ובמדרש רבה איתא (בר"ר צח, יז), בשעה שעלו לקבור את אבינו יעקב באו בני חת להתעורר עמהן על הקבורה]. לט. בעיון יעקב (סוטה יג, א) ביאר עומק הענין, שנכנעו מפני יוסף שפרנס אותם בשנות הרעב. מ. לשון הגמרא, הכי אמר רבי יוחנן, יעקב אבינו לא מת, אמר ליה וכי בכדי ספדו ספדניא וחנטו חנטייא וקברו קברייא, אמר ליה מקרא אני דורש, שנאמר (ירמיהו ל, י) 'ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים', מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא

יַעֲקֹב, וְהָא כְּתִיב (קהלת ח, ח) 'אֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת'.

וְצָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁרָצָה לְהַנִּיחַ כִּתְרוֹ עַל אֲרוֹנוֹ, כְּדֵי לְרַמֵּז שֶׁיַּעֲקֹב אָבִינוּ **לֹא** מֵת (תענית ה, ב), וְזֶה הוּא סִימָן מֻבְהָק, שֶׁדָּוְקָא הוּא רָאוּי לִקָּבֵר בִּמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה וְלֹא עֵשָׂו.

וְיֵין שֶׁאוֹתָם הַמְּלָכִים רָאוּ זֶה, הֵבִינוּ בְּעַצְמָם הַדָּבָר הַזֶּה שֶׁיַּעֲקֹב עֲדַיִן הוּא חַי, וְנִתְיָרְאוּ, וּמִשּׁוּם הָכִי נֶהְפְּכָה דַּעְתָּם מִמַּה שֶּׁהָיָה בַּתְּחִלָּה, שֶׁהָיוּ סְבוּרִים שֶׁמֵּת יַעֲקֹב.

וְהַטַּעַם הוּא, שֶׁהֲרֵי הַשְּׁלֹשָׁה אָבוֹת תִּקְּנוּ הַפְּגָם שֶׁעָשָׂה אָדָם הָרִאשׁוֹן בַּעֲבוֹדָה זָרָה גִּלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בַּעֲשָׂרָה

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

יְוֹם הַמָּוֶת', ואין נוהגים מלכות לאחר מיתה.

וְצָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁיוֹסֵף רָצָה לְהַנִּיחַ כִּתְרוֹ עַל אֲרוֹנוֹ של יעקב, כְּדֵי לְרַמֵּז שעודנו ראוי גם עכשיו למלכות, וזהו סימן שֶׁיַּעֲקֹב אָבִינוּ **לֹא** מֵת והוא חי לעולם (תענית ה, ב)[מא], וְזֶה שעודנו בחיים הוּא סִימָן מֻבְהָק שֶׁדָּוְקָא הוּא רָאוּי לִקָּבֵר בִּמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה, וְלֹא עֵשָׂו וכדלהלן.

וְיֵין שֶׁאוֹתָם הַמְּלָכִים רָאוּ זֶה שהניח יוסף את כתרו על גבי ארונו, הֵבִינוּ בְּעַצְמָם הַדָּבָר הַזֶּה שֶׁיַּעֲקֹב עֲדַיִן הוּא חַי[מב], ולפיכך הוא הראוי להיקבר במערת המכפלה, וְנִתְיָרְאוּ מלהלחם עמם ולמנוע קבורתו במערה. וּמִשּׁוּם הָכִי נֶהְפְּכָה דַּעְתָּם מִמַּה שֶּׁהָיָה בַּתְּחִלָּה, שֶׁהָיוּ סְבוּרִים שֶׁמֵּת יַעֲקֹב, ואין לו זכות קדימה להיקבר במערת המכפלה.

האבות נקברו אצל אדם הראשון לפי שתיקנו את פגמו

וְהַטַּעַם שהקרוי חי במיתתו, הוּא הראוי להקבר במערת המכפלה, הוּא, שֶׁהֲרֵי הַשְּׁלֹשָׁה אָבוֹת - אברהם יצחק ויעקב, תִּקְּנוּ את הַפְּגָם שֶׁעָשָׂה אָדָם הָרִאשׁוֹן בחטא עץ הדעת, בַּעֲבוֹדָה זָרָה, גִּלּוּי עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים[מג], כְּמוֹ שֶׁכָּתַב

ציונים ומקורות

בחיים. **מא.** ואין שייך לומר בו 'אין שלטון ביום המות', כי לא נאמרה בו מיתה, ועודנו בחיים. **מב.** בגמרא (סנהדרין נו, ב) דרשו בפסוק (בראשית ב, טז) 'ויצו ה' אלהים על האדם לאמר', 'אלהים' זו אזהרת עבודה זרה, 'על האדם' זו אזהרת שפיכות דמים, 'לאמר' זו אזהרת גילוי עריות. ובשלושתם פגם, בעבודה זרה, כשבקשו כל המלאכים להשתחוות לפניו (ב"ר ח י). בשפיכות דמים, כשגרם מיתה לכל באי עולם (במדב"ר כג יג). בגילוי עריות, כשלא המתין מלבוא לאשתו עד השבת (פרי עץ חיים שער ר"ה פ"א). וענין זה מבואר באריכות בזוהר (פרשת בהר קיא, ב) שאדם הראשון פגם בשלשתם, עד שבא אברהם אבינו ושיבר צלמים של אביו, ומסר נפשו באור כשדים ותיקן חטא עבודה זרה. ויצחק מסר נפשו לשחיטה, ותיקן שפיכות דמים. ויעקב תיקן גילוי עריות בכך שעבד עוד שבע שנים בשביל רחל עיי"ש. **מג.** זה לשונו (בקצרה) של עשרה מאמרות (פרקים יז-יח), המרגלית שהיתה תלויה בצוארו (ב"ב טז, ב) וכו', וכל חולה הנפש הרואה בטהרתה, מיד מתרפא מעון עבודה נכריה שלקח שמץ מנחו בעטיו של נחש וכו', וכשהיה אברהם אבינו ע"ה מבקש רחמים על סדום אמר 'ואנכי עפר ואפר'

מַאֲמָרוֹת מַאֲמַר חִקּוּר דִּין חֶלֶק ג' פֶּרֶק י"ז, וְעַיִן שָׁם, וְשִׁבְחָן שֶׁל אָבוֹת הוּא יַעֲקֹב, כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת (פרשת חיי שרה קלג, א; ויצא קסג, ב), וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאָדָם הָרִאשׁוֹן הֵבִיא אִילָנָא דְּמוֹתָא לְעָלְמָא (זוהר פרשת בראשית, לה, ב), וְיַעֲקֹב תָּפַס בְּאִילָנָא דְּחַיֵּי (זוהר פרשת בשלח מח, ב), מִשּׁוּם הָכֵי אִיתָא בַּזֹּהַר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת וַיִּשְׁלַח דָּף קס"ח (עמוד א), דְּמַאן דַּחֲזִי יַעֲקֹב בְּחֶלְמָא, חַיִּין מִתּוֹסְפָן לֵיהּ, וְעַיִן שָׁם.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

הרמ"ע מפאנו, בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, מַאֲמַר חִקּוּר דִּין חֶלֶק ג' פֶּרֶק י"ז, וְעַיִן שָׁם[מז]. וְהרי שִׁבְחָן שֶׁל אָבוֹת והמובחר שבהם, הוּא יַעֲקֹב, כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת (פרשת חיי שרה קלג, א; ויצא קסג, ב)[מה]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא נתיחד יעקב בכך, שֶׁאָדָם הָרִאשׁוֹן בחטאו הֵבִיא אִילָנָא דְּמוֹתָא לְעָלְמָא - את אילן המוות לעולם (זוהר פרשת בראשית, לה, ב)[מו], וְאילו יַעֲקֹב תָּפַס ונאחז בְּאִילָנָא דְּחַיֵּי - בעץ החיים (זוהר פרשת בשלח מח, ב)[מז], ובכך תיקן את חטאו של אדם הראשון, שהביא מיתה לעולם. וּמִשּׁוּם הָכֵי, אִיתָא בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת וַיִּשְׁלַח דָּף קס"ח (עמוד א), דְּמַאן דַּחֲזִי יַעֲקֹב בְּחֶלְמָא חַיִּין מִתּוֹסְפָן לֵיהּ - מי שרואה את יעקב בחלומו, סימן הוא שניתוספו לו שנות חיים, וְעַיִן שָׁם[מח].

ציונים ומקורות

(בראשית כח, יז), פירוש, 'עפר' מן היצירה הראשונה שנגלה אליו כאמור, **'ואפר' מאור כשדים, שקיים בעצמו 'פסילי אלהיהם תשרפון באש'** (דברים ז, כה), ממה שבקשו כל הבריות להשתחוות לו לאדם הראשון, אף על פי שלא קבלו, נמשך טעותן זה להם מאכילתם עץ הדעת, שהמריד אותם לשמים וכו'. **בהעקד יצחק** על גבי המזבח, נעקד עמו רוחו של אדם, וכופר בריתו את מות, **מעון שפיכות דמים** שנכלל בעטיו של נחש. **ועון גלוי עריות**, כבר זכרנו שנעשה לו פועל דמיוני בחפזתו של אדם להזקק לאשתו, ומשם נמשכה לו תקלה אחר תק"ל שנה, שהוליד מלילין רוחין ושדין, כמאמר חז"ל (עירובין יח, ב) וכו', **ונתקן אותו עון בשופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון** (ב"מ פד, א), אשר הפקד אתו, היא נשמתו אשר הגלתה עמו לחרן, בצאתו לחזר על אבדתו, והותרה לו שם שתי אחיות בקדושה ובהזדמנות. מד. כן הוא בזוהר (פרשת חיי שרה), יעקב **דאיהו שבחא דאבהן**. ועוד איתא בזוהר (פרשת ויצא), **יעקב איהו תושבחא דאבהן**, ואיהו כללא דכלהו. [ובא וראה, יעקב הוא בחיר האבות, והוא כולל את כולם]. ועיין עוד במדרש (ב"ר עו, א), הבחור שבאבות זה יעקב שנאמר (תהלים קלה, ד) 'כי יעקב בחר לו יה'. מה. אדם הראשון באכילת עץ הדעת הביא מיתה לעולם, וזה לשון הזוהר (בראשית לה, ב), אילנא דא אילנא דמותא איהו (כמה דכתיב (בראשית ב, יז) 'ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו'), מאן דנטיל ליה בלחודוי מיית, דהא סמא דמותא נטיל (בגין דאיהו מפריש ליה מן חיין), ועל דא 'כי ביום אכלך ממנו מות תמות'. [עץ הדעת הוא אילן המות, (כמו שכתוב 'ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו') מי שלוקח אותו לבדו בלי עץ החיים סופו למות, שהרי סם המות לקח (בשביל שהוא מבדיל אותו מן החיים), ועל זה נאמר 'כי ביום אכלך ממנו מות תמות']. מו. זה לשון הזוהר (פרשת בשלח מח, ב), יעקב אחיד באילנא דחיי דלית ביה מותא לעלמין, דכל חיין בההוא אילנא אשתכללו, ויהב חיין לכל אינון דאחידן ביה, ובגין כך יעקב לא מית. [יעקב נאחז בעץ החיים שאין בו מיתה לעולם, שכל החיים נתקנו באותו העץ, והוא הנותן חיים לכל אלו שנאחזים בו, ועל כן אמרו חז"ל יעקב אבינו לא מת]. מז. לשון הזוהר, יעקב אילנא דחיי הוה וכו', אמר רבי ייסא, אנא שמענא, דכל מאן דאסתכל בחלמיה, וחמא ליה ליעקב מקסטר בקוספוי, חיין אתוספן ליה. [יעקב היה עץ החיים וכו', אמר רבי ייסא אני שמעתי שכל מי שרואה את יעקב בחלומו, ורואה את יעקב ביופיו ובזוהרו, חיים נתוספו לו]. מח. לשון הגמרא

וּמֵעַתָּה, הוֹאִיל שֶׁהָאָבוֹת תִּקְּנוּ הַפְּגָמִים שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, מִן הָרָאוּי הוּא שֶׁיִּהְיוּ נִקְבָּרִים אֶצְלוֹ בַּמְּעָרָה, לֹא כֵן עָשָׂה, שֶׁאַדְרַבָּא, קִלְקֵל וְלֹא תִקֵּן כְּלוּם.

וְעִקַּר הַשֶּׁבַח שֶׁל יַעֲקֹב הַיְנוּ לְפִי שֶׁהָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה, שֶׁלֹּא הָיָה שׁוּם דֹּפִי בְּבָנָיו, כְּמוֹ שְׁאָר הָאָבוֹת, וּמְשׁוּם הָכֵי אָמְרוּ בְּפֶרֶק קַמָּא דְּתַעֲנִית (ה, ב), מַה זַּרְעוֹ בַּחַיִּים אַף הוּא בַּחַיִּים. וְעוֹד, לְפִי שֶׁהוּא גְּמַר הַתִּקּוּן, מַה שְּׁאֵין כֵּן אַבְרָהָם וְיִצְחָק, שֶׁלֹּא תִקְּנוּ אֶלָּא עֲבוֹדָה זָרָה וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וַעֲדַיִן נִשְׁאַר לְתַקֵּן גִּלּוּי עֲרָיוֹת.

וּבְהָכֵי נִיחָא מַה שֶּׁכָּתַב הָעִיּוּן יַעֲקֹב (סוטה שם), שֶׁהַל"ו כְּתָרִים הֵם לְרֶמֶז שְׁנֵי פְּעָמִים חַ"י, בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

וּמֵעַתָּה, הוֹאִיל שֶׁהָאָבוֹת תִּקְּנוּ אֶת הַפְּגָמִים שֶׁל **אָדָם הָרִאשׁוֹן, מִן הָרָאוּי הוּא שֶׁיִּהְיוּ נִקְבָּרִים אֶצְלוֹ בַּמְּעָרָה.** אבל **לֹא כֵן עָשָׂה, שֶׁאַדְרַבָּא קִלְקֵל וְלֹא תִקֵּן כְּלוּם,** ומשום כך בודאי אינו ראוי להיות קבור במערה אצל אדם הראשון.

יעקב הוא בחיר האבות ונחשב חי לפי שמטתו שלימה

וְעִקַּר הַשֶּׁבַח שֶׁל יַעֲקֹב יותר משאר האבות, **לְפִי שֶׁהָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה,** כלומר **שֶׁלֹּא הָיָה שׁוּם דֹּפִי** - פגם וחסרון **בְּבָנָיו, כְּמוֹ שְׁאָר הָאָבוֹת** שהיה דופי בבניהם, ומאברהם נולד ישמעאל, ומיצחק נולד עשו[מט], **וּמְשׁוּם הָכֵי אָמְרוּ** בגמרא, **בְּפֶרֶק קַמָּא דְּתַעֲנִית** (ה, ב), יעקב אבינו לא מת, והוקש הוא לזרעו, **מַה זַּרְעוֹ בַּחַיִּים אַף הוּא** עצמו **בַּחַיִּים**[נ], ורמז יש בדבר, כיון שכל זרעו כשרים וחשובים חיים, לפיכך גם הוא עצמו אינו מת ולעולם הוא בחיים.

שבחו של יעקב משום שגמר את התיקון

וְעוֹד טעם שהיה יעקב משובח מאבותיו, **לְפִי שֶׁהוּא גְּמַר הַתִּקּוּן** של אדם הראשון, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַבְרָהָם וְיִצְחָק שֶׁלֹּא תִקְּנוּ אֶלָּא** פגם **עֲבוֹדָה זָרָה וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וַעֲדַיִן** היה **נִשְׁאַר** לְתַקֵּן את הפגם של **גִּלּוּי עֲרָיוֹת**[נא]. וכיון שהוא השלים תיקון הפגם של אדם הראשון, גדולה מעלתו על אבותיו.

ציונים ומקורות

(שבת קמו, א), דאמר רבי אבא בר כהנא, עד שלשה דורות לא פסקה זוהמא מאבותינו, אברהם הוליד את ישמעאל, יצחק הוליד את עשו, יעקב הוליד שנים עשר שבטים שלא היה בהן שום דופי, ע"כ. וכן הוא במדרש (ויק"ר לו, ה), ולמה נאמר (ויקרא כו, מב) באברהם וביצחק 'אף', ולא נאמר ביעקב 'אף', על ידי שהיתה מטתו שלימה לפניו, אברהם יצא ממנו ישמעאל וכל בני קטורה, יצחק יצא ממנו עשו וכל אלופי אדום, אבל יעקב מטתו שלימה כל בניו צדיקים, הדא הוא דכתיב (בראשית מב, יא) 'כלנו בני איש אחד נחנו'.

מט. כי בכל דור יש מזרעו בחיים, והוקש הוא לזרעו, וכמו שהם בחיים אף הוא חשוב תמיד בחיים.

נ. כפי שהתבאר בספר **עשרה מאמרות** שהובא בדברי רבנו.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבוֹאָר

וּבְחָכְמִי נִיחָא - ובזה מובן, **מַה שֶּׁכָּתַב הָעִיּוּן יַעֲקֹב** (סוטה שם), **שֶׁחַל"ו כְּתָרִים** שתלו המלכים על ארונו של יעקב, **הֵם לִרְמֹז** - בגימטריא **שְׁנֵי פְּעָמִים חַ"י חַ"י** - שעולה בגימטריא ל"ו, כי יעקב אבינו חי **בָּעוֹלָם הַזֶּה**, **וְחי גם בָּעוֹלָם הַבָּא**. ולכאורה אין מובן שייכות רמז זה לכאן. אולם לפי המתבאר אתי שפיר מאד, שהנחת הכתרים היה להודיע שיעקב לא מת ונשאר חי, וכיון שהוא חי לעולם, יש להם לפסוק ממלחמתם עם בני יעקב, כי זה מוכיח שתיקן בשלימות את ענין חטאו של אדם הראשון, והוא הראוי להיקבר במערת המכפלה ולא עשו.

מדור יחודי ומרתק בעניינים שונים

מפי הדרשן והמגיד המפורסם

פה מפיק מרגליות

הרה"ג רבי **מנחם יוסטמן** שליט"א

לשמיעת המדור

חייגו 'קול צרפת שאשון'

02-80-80-600

נמסר בשפות לשוה"ק אידיש ואנגלית

הקישו בכניסה למערכת:

ללשוה"ק **130** לאידיש **230** לאנגלית **330**

תאנוג רוחני אילאו, אסור לפספס!

• שמכם יוזכר בשעת התיעוד הקבוע ברבים לישועה ולברכה! •

הצטרפו עמנו!

יחד נכניס למקומות נוספים
את אור תורת 'זרע שמשון'

בתרומה קבועה
או חד פעמית

הינכם שותפים
לכל הפצת תורת המחבר
בכל העולם!

אל תפספסו הזדמנות מיוחדת זו!

השתתפו בהוצאות הגדולות להפצת תורת זרע שמשון ושמכם יוזכר בתפילה המיוחדת

שאחר השיעור ברבים
שמתקיים בכל ליל שישי יחד עם אמירת
כל ספר התהילים על ידי לומדי השיעור

ארץ ישראל
05271-66450 02-80-80-500
ארה"ב **347-496-5657**

כמו"כ השמות ישלחו לתפילה מיוחדת
אצל הצדיק הרב הגאון ר' ש.פ. שליט"א
הנודע בכח תפילתו אשר יעתיר כל יום אחר
הלימוד עבור התומכים והמסייעים למען הפצת
תורת רבנו וריבוי הלומדים

היה שותף והבא ברכה אל ביתך!